

Näringsdepartementet

N2020/03167

Remissvar

ORU 2020/07612

Mattias Bäckström

2021-03-22

Remissvar - Utvinning ur alunskiffer – Kunskapssammanställning om miljörisker och förslag till skärpning av regelverket, SOU 2020:71

Örebro universitet har mottagit ovanstående ärende på remiss. Med anledning av detta vill Örebro universitet framföra följande:

Sammanfattning

Utredningen är mycket omfattande och belyser alunskiffern ur flera olika perspektiv.

Det är tydligt att frågan om alunskiffer egentligen är en markanvändningsfråga som har blivit mycket tydlig på senare år.

Det är dock olyckligt att angripa det föreliggande problemet genom att införa en särskild lämplighetsprövning för en enskild bergart som har figurerat i tydliga markanvändningskonflikter i södra Sverige. Genom att i minerallagen peka ut en specifik bergart skapas en rad nya konsekvenser som är svåra att förutse. Vem ska exempelvis fastställa gränsen för den geografiska utbredningen för alunskiffer och hur ska alunskiffer som bergart definieras mineralogiskt/kemiskt? Otydligheter kring hur alunskiffer definieras och var det finns kan leda till att lokala/regionala myndigheter enbart utifrån kartunderlag definierar alunskifferområden istället för att titta på den aktuella bergarten. Utpekandet av alunskiffer för särskild lämplighetsprövning i minerallagen kan också skapa oklarheter kring hur potentiella fyndigheter under alunskiffern (sandstenen och de underliggande bergarterna) ska hanteras. Exempelvis finns potentiellt bearbetningsbara järnmalm under alunskiffern i Estland. Järnmalm har också brutits under alunskiffern i Klara gruva väster om Örebro.

Krav på lämplighetsprövning för bearbetningskoncession i en enskild bergart bortser också från framtida förändringar genom exempelvis ökad efterfrågan på element med tidigare låg efterfrågan, teknikutveckling etc som kan påverka den rådande situationen.

Tidigare har enbart olja och gas varit föremål för lämplighetsprövning, det vore mycket olyckligt att lägga till en enskild bergart till den listan. Att särbehandla en bergart skapar en osäkerhet hos de kommersiella aktörerna där den uppkomna skadan sannolikt vida överstiger den skada som enbart uppstår på grund av att den nuvarande aktiviteten i alunskiffer, som är tämligen obetydlig, stoppas. Bara tanken att det finns en risk att andra bergarter kan läggas till listan om de tydligt står i konflikt med annan markanvändning skapar en mycket stor osäkerhet.

Alternativt angreppssätt

Om det egentliga syftet med förslaget är att värdera jordbruks- och skogsmark över gruvverksamhet är det den frågan som borde utredas, istället för att försöka hantera markanvändningsfrågan genom att särbehandla enskilda bergarter. Om jordbruks- och skogsmark ska skyddas från gruvverksamhet i högre grad än idag borde de skyddas oberoende av vilken bergart som är aktuell för undersökningstillstånd eller bearbetningskoncession.

Denna markanvändningskonflikt bör miljöbalken tillsammans med minerallagen som de idag är formulerade kunna hantera. Det är inte så att den nuvarande lagstiftningen är för svag utan det är istället de lokala/regionala myndigheterna som har för dåliga verktyg för att kunna hantera frågan på ett bra sätt; rollerna är dåligt fördelade mellan olika myndigheter och ingen myndighet har ansvaret för helhetsbedömningen (det görs till viss del av Mark- och Miljödomstolarna samt Miljöprövningsdelegationerna) där avvägningen mellan motstående intressen behöver göras. Att en så stor andel av pågående ärenden har hänvisats till regeringen för avgörande är ett tydligt symptom på detta.

Lösningen skulle istället kunna vara att förse myndigheterna med stöd från en central myndighet (antingen en ny eller en befintlig myndighet med nytt/utökat uppdrag) med egna utredningsresurser på liknande sätt som idag finns i bland annat Kanada. På detta sätt skulle balansen också mellan bolagen och myndigheterna blir mer balanserad. Idag är det så att bolagen ensamt sitter på expertrollen och detaljkunskapen om det aktuella objektet, medan myndigheterna ibland har svårt att få tillgång till den information de behöver eller önskar.

Behov av ny kunskap kring alunskiffers påverkan på miljön

Örebro universitet håller med om och ställer sig positiva till att skapa ny kunskap när det gäller påverkan på miljön från alunskiffer och bearbetad alunskiffer (skifferaska och rödfyr). Det är viktigt att utföra kartläggningar och provtagningar för att erhålla information om vad alunskiffern innehåller med avseende på de innovationskritiska metallerna samt vilken lokal eller regional påverkan som kan observeras på de platser där alunskiffer tidigare har bearbetats. Detta är viktig information inför eventuellt kommande gruvverksamhet i alunskiffer. Det finns idag i Sverige ett relativt stort antal platser där långtidseffekter från alunskifferbrytning kan observeras och studeras (exempelvis Kvarntorp, Degerhamn, Lovers Alunbruk, Ranstad, Kinne-Kleva, Andrarum mfl).